

กระบวนการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่

1. จุดเริ่มของการจัดทำโครงการหมู่บ้านน่าอยู่

แนวคิดเรื่องการทำหมู่บ้านน่าอยู่ จุดเริ่มแรกเกิดจากการที่ชุมชนเจอกับปัญหาความไม่น่าอยู่ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชีพที่เปลี่ยนไป คนในหมู่บ้านขาดความเชื่อเพื่อแม่ ชีวีตของผู้คนต้องดิ้นรนมากจนเกิดความเครียด และคนเริ่มเห็นแก่ตัว วัฒนธรรมประเพณีเริ่มเสื่อมลง ประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันมาเริ่มหายไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาขยะ ปัญหาน้ำในลำคลองเน่าเสีย เนื่องจากว่า การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ปัจจุบันการทำนาของคนบ้านเกาะกลางเป็นการทำนาปรัง ทำได้ปีละ 2-3 ครั้ง การทำนาก็ทำเพื่อขาย เพราะว่าพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการทำนาไม่สามารถนำข้าวที่ได้มาบริโภคได้

สมัยนี้จะหาไม่ได้แล้วกับการทำนาเพื่อการบริโภคเองในครัวเรือน การทำนาจะทำเพื่อขายเท่านั้น ขายให้กับโรงงานแปรรูปข้าว ทุกคนต่างดิ้นรน การทำนาที่ต้องเปลี่ยนไปลักษณะการทำก็ต่างไปจากเมื่อก่อนมากคนเกิดความเครียดเพราะเงินอะไรก็เป็นเงินเป็นทองกันหมดเพราะต้องทำงานแข่งกับเวลา การทำนาปรังทำได้ปีละ 2-3 ครั้ง เป็นสิ่งที่เป็นคนในชุมชนคุ้นเคยไปเสียแล้ว ไม่สามารถเปลี่ยนกลับมาให้เป็นการทำนาปีที่ทำได้ปีละครั้งอีกแล้ว ถ้าจะเปลี่ยนวิธีการทำนามา เป็นนาปีเหมือนเดิม ก็ต้องเปลี่ยนหมดทุกคน เพราะระบบน้ำของการทำนาปีและนาปรังจะไม่เหมือนกัน ปัญหาการใช้น้ำของเกษตรกรจะตามมา การทำนาต้อง แข่งขันกับเวลา สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปทำให้คนขาดการมี ส่วนร่วมและเห็นแก่ตัวมากขึ้น (ดำรง เพ็ชรน้อย, สัมภาษณ์)

ข้อมูลที่ได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุและปัญหาที่ตามมาของการทำนาที่มุ่งหวัง แต่ให้ได้เงินมาเท่านั้น การทำนาแบบแผนใหม่ที่ต้องเปลี่ยนมาเป็นการทำนา 2-3 ครั้งต่อปี ส่งผลเสียหลาย ๆ อย่าง การทำนาในลักษณะนี้ทำให้ทุกอย่างต้องดำเนินการไปตามที่นายทุนได้กำหนดไว้คือ เมื่อมีการเปลี่ยนการทำนา ก็ต้องมีการเปลี่ยนสายพันธุ์ของข้าว ต้องเป็นข้าวที่อายุสั้น ให้ผลผลิตเร็ว แต่การให้ผลผลิตเร็ว นั้น ไม่ได้หมายความว่าเร็วตามธรรมชาติ แต่ต้องมีการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้สารเคมีในการฉีดกันแมลง

ต้องใช้สารเร่งการแตกรวง ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจให้ผลดีในทางการผลิต แต่ผลเสียที่ตามมา มีมากกว่าที่ทุกคนจะคาดคิด เนื่องจากการใช้สารเคมีมากเกินไป ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล เนื่องจากน้ำเป็นสายเดียวกัน การไหลเข้าไหลออกระหว่างคลองน้ำและไร่นาก็มีอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่เป็นผลกระทบจากการทำนาที่เน้นการใช้สารเคมีมากเกินไปคือ สารเคมีเหล่านั้นได้ไหลลงสู่คลอง ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นน้ำเน่าเสีย กุ้งหอย ปู ปลาตายเกลื่อนลำคลอง

การทำนาปลอดสารพิษ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ชาวชุมชนเชื่อว่าจะช่วยให้ธรรมชาติ กลับคืนมา แต่ก็เปลี่ยนความคิดของคนยาก เพราะว่าเขาได้เดินมาตามแนวทางการทำนาที่ใช้ สารเคมีนี้มาตั้งนานแล้ว แต่การจะเปลี่ยนความคิดของคนก็ต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป เท่านั้น ด้วยชีวิตของคนบ้านเกาะกลางเคยมีสายน้ำเป็นเสมือนสายเลือด ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสายน้ำเป็นความเสื่อมโทรม ที่ชุมชนกำลังเผชิญ ทุกคนเริ่มตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะ สายน้ำที่อยู่ใกล้ติดกับคนในหมู่บ้านที่สุด มองไปทางไหนก็มีแต่น้ำ ได้ฤกษ์ก็เป็นสายน้ำ ดินเข้าเปิด ประตูหน้าบ้าน เปิดหน้าต่างออกมาก็เจอสายน้ำ ช้างถนน ห้วยท้ายหมู่บ้านก็เป็นสายน้ำ

เมื่อก่อนบ้านเกาะกลางเป็นหมู่บ้านที่น่าอยู่มาก เพราะอะไรไม่รู้ใหม่ เพราะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ในสายน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านเรา น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา จะเยอะมาก ลงลงช้อนกุ้งฝอยตัวเล็ก ๆ แค่วง 4 โมงครึ่งถึงหัวค่ำเท่านั้นเอง ได้กุ้งมาเป็นกระป๋องเลย ถ้าวันไหนมีคันเบ็ดใช้ปลาตัวเล็ก ๆ เสียบเป็นเหยื่อปลา เปิดขายเพื่อย่อยนอนเปิดลงแค่แป๊บเดียวก็ได้ปลาติดขึ้นมาแล้ว บางวันลงหาปลา ได้เป็น 10 กิโล พอถึงช่วงน้ำลด ลูกก็จะเปลี่ยนมาเป็นการแหงปลาในตอนกลางคืน ล่องเรือไปเราก็นั่งแหงปลาบนเรือ ปลาเยอะมากทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์จริง ๆ (สุรินทร์ กิจนิตยวิธ, สัมภาษณ์)

แต่สิ่งที่พบในปัจจุบันสายน้ำที่เคยสดใส เคยเป็นแหล่งที่ให้อาหารธรรมชาติสิ่งเหล่านี้ ไม่มีให้เห็นอีก ลำคลองเต็มไปด้วยขยะ น้ำเน่าเสีย คลองน้ำเต็มไปด้วยผักตบชวาที่ขึ้นหนาแน่น ภูมิทัศน์ที่เคยสวยงามทำไมถึงเปลี่ยนไป ตามถนนทางเดินและตามลำคลอง ลำราง เต็มไปด้วยขยะ คนขาดจิตสำนึกที่จะดูแลคลอง คนขาดน้ำใจ ไม่มีความยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่มีความเป็นมิตร หมู่บ้านเราเกิดอะไรขึ้น ผู้คนไร้น้ำใจ ความเอื้อเฟื้อหายไป ผู้คนอยู่ตัวใครตัวมันมากขึ้น ด้วยความที่บ้านเกาะกลางอยู่กับสายน้ำ นอกจากปัญหาขยะ ผักตบชวา น้ำเน่าเสียแล้ว ยังก็เป็นปัญหาที่มีในชุมชน มี ยุ้งฉาง ที่มากกว่านั้นคือเป็นยุ้งฉาง

ยุ้งในหมู่บ้านเยอะมาก โดยเฉพาะยุ้งฉาง จะให้ใช้ยาฉีดไล่ยุงก็คงไม่มีทางหมด แต่สาเหตุจริง ๆ มันอยู่ที่คนไม่รู้หรือว่าขาดจิตสำนึกในการปล่อยให้มีแหล่งน้ำ กักขังตามถังหรือตามกะลา ตรงนี้เป็นแหล่งเพราะพันธุ์ยุงลายชั้นยอด กำจัด

ยุ่งลายอย่างไรก็ไม่ดี อสม. เห็นว่าตรงนี้ก็ถึงความไม่น่าอยู่ก็อย่างหนึ่งของหมู่บ้านเราแล้วนะ จึงเริ่มรณรงค์ให้คนช่วยกันคว่ำสิ่งที่เป็นแหล่งเพราะพันธุ์ยุ่งลาย ตอนแรก ๆ คนก็ไม่อยากทำตามหรอก เราก็ได้แต่ บอกว่า “ยุ่งมันไม่ได้กินเลือดบ้านผม ลูกผมคนเดียว ยุ่งมันเยอะมันกัดคนทั้งหมู่บ้าน ให้เรามาช่วยกันดูแล” และก็ทำเป็นตัวอย่างให้เห็น ช่วงนั้น มีข่าวตามทีวีที่เด็กเป็นไข้เลือดออกตาย ตรงนี้เราก็นำมาเป็นตัวอย่างว่า ยุ่งกัดแล้วมันจะเกิดอะไรตามมา รณรงค์และทำให้เห็นบ่อยขึ้น ชาวบ้านก็เริ่มทำตามและทำกันมาเรื่อย ๆ เดียวนี้ปัญหาเรื่องยุ่งลายลดลงไปเยอะ (พะเนียด ชนะฤทธิ์, สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าปัญหาของคนบ้านเกาะกลางจะเป็นเรื่องความไม่น่าอยู่ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย จะด้วยความตั้งใจหรือไม่นั้น ธรรมชาติที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ก็ถูกทำลายไปเกือบหมด สิ่งที่เหลือกลายเป็นทรัพยากรที่เสื่อมโทรม สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทำให้จิตใจและวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนตาม หากจะหันมามองที่คน จิตใจ วัฒนธรรม ประเพณีเก่าแก่ที่เคยมีมา แต่ตอนนี้แทบจะหมดไปและเหลือน้อยเต็มที สิ่งที่ไม่น่าอยู่ตรงนี้มีอะไรบ้าง

ก่อนหน้านั้นคนไม่ค่อยจะมีน้ำใจ มัวแต่ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด เดินผ่านกันก็ไม่ค่อยจะมีการทักทาย ไม่ยิ้มแย้ม อยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่ค่อยมาประชุมหรือหากมีการประชุมในแต่ละครั้ง ประเพณีเก่าแก่ที่ถือ เป็นความภูมิใจในการทำบุญศาลพ่อปู่ เดียวนี้ก็เริ่มลดลง ทำกันแบบกะอ้อมกะแอ้ม ประเพณีบูชาแม่พระโพสพก็ใกล้หมดไป ไม่มีมาให้ลูกหลานได้เห็นอีกแน่ ถ้าเราไม่ร่วมกันรื้อฟื้นให้สิ่งเหล่านี้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง เด็กวัยรุ่นเมื่อก่อนเล่นทุกอย่าง ก่อนที่จะมีการทำหมู่บ้านน่าอยู่ ยาเสพติดที่ขึ้นชื่อเลยก็ว่าได้ (สุรินทร์ กิจนิตยชีวะ, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า เมื่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมากเกินกว่าที่ชุมชนจะรับได้ ก็ทำให้คนลุกขึ้นมาคิด โดยธรรมชาติและสันชาตญาณของสิ่งมีชีวิต ไม่มีทางปล่อยให้ตัวเองตาย โดยไม่ทำอะไรเลย ถ้ามีสิ่งที่จะเป็นหนทางแก้ไขได้ ก็จะทำเพื่อความอยู่รอด ชาวบ้านเกาะกลางก็เหมือนกัน พฤติกรรมและการปฏิบัติก็ไม่ได้ต่างอะไรจากความคิดดังกล่าว ในเมื่อบ้านเกาะกลางได้ขึ้นชื่อว่าเป็นหมู่บ้านโบราณ เป็นหมู่บ้านที่เคยน่าอยู่ เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติการต่อสู้กับวิกฤตต่าง เพราะการรู้จักเรียนรู้และปรับตัว ไม่เคยคิดว่าจะอยู่เพื่อต่อต้านสิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามาในชีวิต แต่จะอยู่กับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างรู้เท่าทัน ไม่ว่าชีวิต ความเป็นอยู่จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หากรู้ว่าสถานการณ์เป็นอย่างไร เรียนรู้เพื่อจะนำกลับมาปรับใช้กับชีวิต ชีวิตก็จะอยู่ได้อย่างมีความสุข ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแต่ต้นเป็นปัญหาที่ชุมชนได้เจอมาและกำลังหาวิธีการแก้ไข การพูดถึง

ปัญหาไม่ว่าจะเป็น ขยะ น้ำเน่าเสีย การทำนาที่มีแต่ขาดทุน อาศัยสารเคมี และ ปัญหาเรื่องการทำมาหากิน ปัญหายาเสพติดของวัยรุ่น ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน หรือแม้แต่ปัญหาวัฒนธรรมประเพณีที่ใกล้จะสูญหายไป ในเรื่องเหล่านี้เป็นปัญหานักที่คนได้เผชิญมา ทุกคนรักถิ่นฐานบ้านเกิด รักความเป็นธรรมชาติ รักที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและพอเพียงเช่นในสมัยก่อน แม้จะหวนกลับไปหาอดีตไม่ได้ แต่ทุกคนก็พยายามที่จะเรียนรู้และปรับสภาพความเป็นอยู่ที่เสื่อมโทรมของชุมชนให้กลับมาเหมือนเดิม คนในชุมชนรักที่จะให้สิ่งที่ดีงามที่เป็นความน่าอยู่ของชุมชนกลับมาเหมือนเดิม จิตสำนึกและจิตวิญญาณในการรักถิ่นฐานเริ่มแสดงให้เห็น การพูดคุยถึงปัญหาความไม่น่าอยู่อย่างไม่เป็นทางการเกิดขึ้นตามหมู่บ้าน ต่างคนต่างพูดว่าบ้านเราไม่น่าอยู่ในเรื่องนั้นเรื่องนี้ การพูดคุยกันเกิดอย่างไม่เป็นทางการ การพบปะพูดคุยถึงเรื่องความไม่น่าอยู่ของคนเกิดขึ้นตามร้านค้า ร้านก๋วยเตี๋ยว เดินไปไหนมาไหนก็พบแต่ปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาเดียวกันของคนทั้งหมู่บ้าน การพูดถึงเรื่องความไม่น่าอยู่เริ่มมีมากขึ้น ทำให้ผู้นำหรือกลุ่มคนที่ต้องการให้สิ่งที่เคยหายไป ความน่าอยู่ ความดีงามของชุมชนที่เคยมีกลับคืนมา

ผู้นำในแต่ละหมู่บ้านได้นำเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เข้าสู่ที่ประชุมของหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการแก้ไขและดำเนินการอะไรบางอย่างให้สภาพที่เป็นอยู่ได้รับการพัฒนาให้ดีกว่าเดิม แม้ปัญหาที่เกิดขึ้นจะเป็นปัญหาร่วมของคนทั้งหมู่บ้าน แม้จะมีการพูดถึงเรื่องความไม่น่าอยู่มากขึ้นก็ตาม แต่การที่จะรวมคนเข้ามาร่วมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยทันทีทันใดนั้นคงเป็นไปได้ยาก การพูดคุยกันแม้จะเกิดตามหมู่บ้านต่าง ๆ ก่อนหน้านั้นแล้วก็ตาม หากจะเริ่มแก้ปัญหาคความไม่น่าอยู่อย่างจริงจัง ก็มีเพียงแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน เป็นผู้นำหลักที่เข้ามามีส่วนร่วมในการนำปัญหามาพูดคุยกัน การรวมตัวกันของคนบางกลุ่มได้เกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นความพยายามของคนในหมู่บ้าน ที่เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นควรได้รับการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นจะเริ่มลงมือจัดการกับปัญหาอย่างจริงจัง

ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสัญญาณที่ดีที่จะมีการคืนชีวิตความน่าอยู่ให้ผู้คนในชุมชนอีกครั้ง ถือได้ว่าเป็นความโชคดีของคนในหมู่บ้านเกาะกลางที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง หมู่บ้านเองผ่านกิจกรรมการแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ มาบ้างแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหา เรื่องเงินทุน การจัดการเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้มีการเรียนรู้จากที่อื่น ๆ แล้วนำมาปฏิบัติ การทำงานกับชุมชนผู้นำผ่านการทำกิจกรรมมาหลายอย่าง สำเร็จบ้างล้มเหลวบ้างก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมพลังของคนในชุมชน มีการรวมกลุ่มถึงจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ก็เป็จุดเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาหมู่บ้าน

การจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่ไม่ใช่เรื่องใหม่ ด้วยการสื่อสาร สื่อสายงานการพัฒนา มีการพูดถึงเรื่องการทำเมืองน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่มากขึ้น ด้วยการเรียนรู้ของผู้นำที่ได้มีโอกาสออกไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานอื่น ๆ นอกชุมชน การนำเสนอเรื่องเมืองน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่ มีให้เห็นอยู่ทั่วไปด้วยนโยบายของภาครัฐที่ต้องการจะพัฒนาไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบทให้มีความน่า

อยู่ การทำเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่ไม่ว่าพื้นที่ไหน ๆ ก็สามารถนำหลักการนี้ไปทำได้ทั้งนั้น การทำหมู่บ้านน่าอยู่ของแต่ละพื้นที่ก็ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย เมื่อชุมชนเกิดปัญหา ความพยายามในการแก้ปัญหาจึงเกิดขึ้น ขั้นตอนและกระบวนการของการทำกิจกรรมเป็นสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพราะในแต่ละช่วงของการทำกิจกรรมจะต้องอาศัยความมีน้ำใจ ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลักจึงทำให้งานที่ทำออกมาเป็นผลสำเร็จ และที่สำคัญผลของการทำงานก็เป็นการสะท้อนภาพความสามัคคี เป็นการสร้างทุนทางสังคมร่วมกันอีกทางหนึ่งของคนในชุมชน

2. นำเรื่องความไม่น่าอยู่ที่เกิดขึ้นเข้าที่ประชุมในหมู่บ้าน

บ้านเกาะกลางเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างโชคร้ายตรงที่ ในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดว่าทุกวันที่ 5 ของเดือนจะต้องมีการประชุมพบปะพูดคุยกันเองของคนในหมู่บ้าน หรือที่เรียกกันว่าเป็นการประชุมประจำเดือน ซึ่งการประชุมเช่นนี้ถือปฏิบัติกันมานานแล้ว เนื้อหาการประชุมจะมีทั้งเรื่องที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เรื่องที่เป็นทางการส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการ การรับคำสั่งจากอำเภอมาสู่ตำบลและหมู่บ้าน เป็นเรื่องที่ผู้นำเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ไปประชุมมาแล้วนำมาเล่าสู่ลูกบ้านฟัง อาจจะเป็นการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ การพูดคุยเรื่องกองทุนเงินล้าน การพูดถึงการทำโครงการ SML ที่ได้มาจากรัฐบาล ส่วนเรื่องที่ไม่เป็นทางการก็จะเป็นเรื่องการพูดคุยถึงสารทุกข์สุกดิบของคนในหมู่บ้าน พูดถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การประชุมถือเป็นการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้พูดคุยกันและกัน เป็นการสื่อสารเพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชน หรือถ้าอยู่ในช่วงที่จะมีกิจกรรมอะไรที่ต้องทำร่วมกัน ก็จะมีการนำเสนอถึงแนวทางและแผนการที่จะทำ เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ กิจกรรมวันลอยกระทง ปีใหม่ วันเด็ก สงกรานต์ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้จะถูกยกมาพูดคุยกันในการประชุมในแต่ละเดือน ในช่วงที่ไม่มีเรื่องอะไรสำคัญมากคนก็จะเข้ามาประชุมน้อย แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ผู้คนสนใจหรือมีความเกี่ยวพันด้วยคนก็จะเข้ามาประชุมมาก ซึ่งภาพเหล่านี้ถือเป็นเรื่องปกติของการประชุมประจำเดือนของบ้านเกาะกลางเรื่อยมา

เรื่องความไม่น่าอยู่ของหมู่บ้านถูกยกมาพูดในที่ประชุมอย่างเป็นทางการ เพราะผู้นำของแต่ละหมู่บ้านนั้น มีการพูดคุยถึงเรื่องการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ควรจะหาอย่างไรดีกับสิ่งที่เรียกว่าเป็นความไม่น่าอยู่นี้ ก็มีการเสนอแนวทางหลาย ๆ อย่าง จุดเริ่มต้นของการทำหมู่บ้านน่าอยู่ก็มาจากการรวมตัวของกลุ่มผู้นำที่มีการพูดถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ทุกคนอยากให้หมู่บ้านมีความน่าอยู่มากกว่าที่เป็นอยู่ ผู้นำเริ่มวางแผนกันว่าจะทำอย่างไร ปัญหาที่ได้

เจอถึงจะหมดไป ทำอย่างไรหมู่บ้านถึงจะน่าอยู่ มีการพูดคุยและนำเสนอทางออกให้กันและกัน ผู้นำที่มีประสบการณ์ก็จะเป็นผู้นำหลักในการนำเสนอและแสดงความคิด ปราชญ์ผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างเช่น สุรินทร์ กิจนิตยชีว์ ที่เคยผ่านเวทีและผ่านการทำงานพัฒนามาจากหลายสถาบันภายนอก ชุมชน ก็มีส่วนในการนำเสนอแนวทางให้กับกลุ่มผู้นำ การทำเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่นี้ เคยผ่านเข้ามาในการเรียนรู้ของผู้คนหลาย ๆ ท่าน การที่ผู้นำมีโอกาสได้ทำงานกับหน่วยงานอื่นนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานส่งเสริมการวิจัย (สกว.) หรือแม้แต่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันเหล่านี้เป็นสถาบันที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ และวิธีการทำเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่ให้กับผู้นำได้ทราบ ผู้นำก็ได้นำความรู้ที่ได้มานำมาถ่ายทอดและนำมาปฏิบัติกับชุมชนของตนเองซึ่งเรื่องเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่นี้

ได้เรียนรู้จากสื่อที่เขานำเสนอวิธีการทำเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่ให้เห็น ก็ทราบเรื่องการทำหมู่บ้านน่าอยู่มาจากแหล่งต่าง ๆ เหล่านี้ การนำเสนอในสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือ จากการเข้าร่วมประชุม ในที่ต่าง ๆ ที่ได้พูดถึงเรื่องเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีนโยบายในเรื่องการทำเมื่องน่าอยู่หมู่บ้านน่าอยู่เหมือนกัน เราก็ได้เรียนรู้มาจากตรงนั้น สิ่งที่เราทำไม่ใช่ทำตามกระแส แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเป็นเรื่องจริง เราทำกันเองจริง ๆ เพราะอยากเห็นหมู่บ้านเราน่าอยู่มากกว่าที่เป็นอยู่ (ปรีชา ดัสตุลย์, สัมภาษณ์)

เมื่อในที่ประชุมทราบแล้วว่า แนวทางของการจัดการปัญหาในหมู่บ้านคือ จะต้องทำงานเป็นขั้นตอนกระบวนการ ทำงานร่วมกันเป็นทีม ที่มีผู้นำเป็นแกนหลัก และต้องการการมีส่วนร่วมของผู้คนในหมู่บ้าน ต้องการให้ทุกคนได้เข้ามาเรียน ทั้งนี้กระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำพาให้หมู่บ้านน่าอยู่นั้น ก็ยังไม่มีใครทราบดีไปกว่าใคร เพราะวัตถุประสงค์หลักของการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่นั้น ไม่ใช่แค่ได้หมู่บ้านน่าอยู่ แต่หมู่บ้านมีความสะอาดมากขึ้นเท่านั้นก็จบ แต่ที่เป็นมากกว่านั้น อยากจะให้กิจกรรมหมู่บ้านน่าอยู่นี้ เป็นสื่อกลางในการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน อยากจะให้กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ได้มองถึงความเป็นคน ได้ให้คนในหมู่บ้านเกิดภูมิใจในฐานะที่ได้เป็นคนหมู่บ้านเกาะกลางที่เคยมีศักดิ์ศรี

เมื่อก่อนทุนทางสังคมในหมู่บ้านเกาะกลางมีอยู่เยอะ ตอนนี้ก็ใช้ว่าจะไม่มี ยังมีเหลืออยู่บ้างหากเราช่วยกันฟื้นฟู ๆ การทำเมื่องน่าอยู่ หมู่บ้านน่าอยู่ จะต้องเริ่มที่การร้อยพันความหลัง เพื่อให้เห็นภาพทุนทางสังคมเก่า ๆ ที่ชุมชนเราเคยมี ให้ทุกคนได้หันกลับไปเห็นคุณค่า เห็นศักดิ์ศรีและให้คนในชุมชนได้มีความภูมิใจร่วมกัน (สุรินทร์ กิจนิตยชีว์, สัมภาษณ์)

เมื่อที่ประชุมทราบว่าการทำหมู่บ้านน่าอยู่ที่ต้องการนั้น ไม่ได้เป็นแค่การทำหมู่บ้านน่าอยู่ธรรมดาเหมือนทั่ว ๆ ไป แต่มันคือการรวมพลังครั้งยิ่งใหญ่ของคนในหมู่บ้านเกาะกลาง เพื่อให้ได้มาซึ่งความภาคภูมิใจในเรื่องต่าง ๆ ความตั้งใจที่จะทำให้คนมีจิตใจที่อยากเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการ เมื่อทุกคนเห็นพร้องต้องกันดีแล้วว่า การทำหมู่บ้านน่าอยู่ ก็คือการสร้างความเข้มแข็งให้บ้านเกาะกลาง การทำชุมชนให้เข้มแข็งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคน การที่จะลุกขึ้นมาทำอะไรให้สำเร็จได้นั้น จะต้องมีความรู้ จะต้องมีความรู้ให้เห็นหนทางที่จะเดินไป ตรงนี้ผู้นำที่มีอยู่ต้องเข้มแข็งเป็นผู้ที่ชี้ทางช่วยคนในหมู่บ้านได้ การเข้าไปช่วยตรงนี้ไม่ใช่การเข้าไปสั่งการ ไม่ได้เข้าไปชี้นำ แต่เป็นเข้าไปเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดสิ่งที่ชุมชนต้องการ หรือที่เรียกว่า “ไปทำให้เขาเกาถูกที่คัน” ซึ่งในการทำงานร่วมกันของชาวบ้านกับผู้นำ การใช้ภาษาที่ผู้นำพูดเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจนั้นไม่ใช่ภาษาที่เป็นทางการ การที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินโครงการ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่เอื้ออำนวยทุกอย่าง ซึ่งผู้นำ จะพูดอยู่เสมอว่า การทำงานกับชาวบ้านผู้นำก็เป็นเสมือนตัวประสาน เป็นผู้เอื้ออำนวย ซึ่งผู้นำจะเรียกตัวเองว่าเป็น “คุณเอื้อหรือคุณอำนวย”

เป็นคุณอำนวยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน แลกเปลี่ยนจากชาวบ้านจนเห็นประเด็นแล้วก็ทำแผน และปฏิบัติตามแผน ให้ชาวบ้านเขาลุกขึ้นมาจัดการตนเอง ซึ่งชาวบ้านที่ลุกขึ้นมาจัดการตนเองนี้เราเรียกเขาว่าคุณกิจ (ผู้ทำกิจกรรม) เขาเป็นชาวบ้านที่เข้ามาดำเนินการในเรื่องที่เขาเป็น คุณกิจจะต้องแก้ปัญหาของตนเอง คนที่จะเกาให้ถูกที่คันจะต้องเป็นตัวเขาเอง “ซัดตูดใครคนนั้นต้องเป็นคนเช็ดเอง ถ้าเช็ดไม่เป็นเราจะแนะให้” นี่คือน้ำใจของผู้นำที่ควรจะเป็นให้ได้ (สุรินทร์ กิจนิตยชีวะ, สัมภาษณ์)

3. แนวทางการสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้นำ

เมื่อทราบถึงแนวทางการดำเนินงานเรื่องที่จะต้องดำเนินและก้าวต่อไปจะต้องทำอย่างไร ซึ่งในที่ประชุมมีความเห็นว่าเฉพาะผู้นำที่มีอยู่กันนี้ยังน้อยเกินไป จะต้องมีการสร้างผู้นำใหม่ ๆ ขึ้นมา การสร้างผู้นำถือว่าเป็นสิ่งสำคัญซึ่งก็เหมือนกับการสร้างตัวเป็นตัวตายแทนกัน ความเป็นผู้นำไม่ควรอยู่กับผู้ใดผู้หนึ่งตลอดไป ถ้าเป็นไปได้ควรที่จะสร้างความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นกับคนอีกจำนวนหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดตามหมู่บ้านต่าง ๆ ก็มีการมีการแต่ละหมู่บ้าน บุคคลเหล่านั้นมีความเป็นผู้นำในตัวที่สูงพอสมควร จึงควรพัฒนาในส่วนที่มีอยู่ให้ดีขึ้น หากจะให้ได้กว่านั้นคือ การฝึกเด็กรุ่นใหม่ให้เข้ามาเป็นผู้นำ แต่ตอนนี้สิ่งที่ทำได้เพื่อให้กระบวนการหมู่บ้านน่าอยู่เกิดขึ้นได้และยั่งยืน จะต้องมีความรู้ มีผู้รับผิดชอบ มีการทำแผนร่วมกัน ทุกคนต้องรู้แนวทางการทำงานร่วมกัน

การทำงานจึงจะสำเร็จ และเรื่องการทำหมู่บ้านน่าอยู่ การดำเนินการที่ขาดไม่ได้เลยก็คืองบประมาณ เพราะยิ่งช่วงแรกของการดำเนินการงบประมาณถือได้ว่ายังมีความสำคัญอยู่ งบประมาณเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนเริ่มต้นทำอะไรได้ เมื่อทำได้แล้วต่อไปข้างหน้า เมื่อกิจกรรมที่ทำได้กลายเป็นหน้าที่ของเขาเสียแล้ว เงินก็ไม่ได้เป็นตัวหลักในการทำงาน

บ้านเกาะกลางถือได้ว่าโชคดีอยู่อีกอย่างคือ มีองค์การบริหารส่วนตำบลบางนมโค ที่ได้จัดงาน อบต. สัญจรไปตามหมู่บ้าน เพื่อเข้าไปพัฒนาให้เห็นถึงปัญหาของชุมชน จัดการสัญจรไปเดือนละหมู่บ้าน จนครบ 11 หมู่บ้าน การจัดทำ อบต. สัญจรนี้มีข้อดีตรงที่ว่า นอกจากจะเห็นปัญหาของหมู่บ้านนั้น ๆ แล้ว ยังอนุญาตให้ผู้นำของหมู่บ้านอื่น ๆ ที่การสัญจรยังไม่ถึงเข้ามาร่วมฟังร่วมคิด กับการทำประชาคมของหมู่บ้านที่กำลังทำอยู่ในเดือนนั้น ๆ ได้ ผลของการทำ อบต. สัญจรนี้ส่งผลดีหลาย ๆ อย่างคือ ทำให้ อบต. ได้เข้ามาทราบกระบวนการทำหมู่บ้านน่าอยู่ของบ้านเกาะกลางและได้มีส่วนนำเรื่องการทำหมู่บ้านน่าอยู่เสนอเข้าสู่แผนการดำเนินงานของ อบต. ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดทำงานในครั้งนี้ได้มากขึ้น ผู้นำหมู่บ้านอื่นได้เข้ามาร่วมฟังการจัดทำ อบต. สัญจรที่หมู่บ้านเกาะกลาง ก็ทำให้ผู้นำในหมู่บ้านเหล่านั้น เกิดความคิดที่จะทำหมู่บ้านน่าอยู่เช่นกัน ซึ่งตรงนี้ถือได้ว่าเป็นผลดีให้กับภาพรวมของตำบล เมื่อมีอีก 3 หมู่บ้านในตำบลที่เข้ามาเพิ่ม (หมู่ที่ 3 บ้านหัวไผ่ หมู่ที่ 6 บ้านสุธาโภชน์ หมู่ที่ 8 บ้านเก่า) 3 หมู่บ้านนี้ต้องการทำหมู่บ้านให้น่าอยู่ด้วย นั่นก็หมายความว่า อย่างน้อยที่สุดสิ่งที่ได้รับคือ ความเคลื่อนไหวด้วยพลังของคนในชุมชนได้เกิดขึ้นแล้ว ในภาพรวมการพัฒนาของตำบล ถึงจะเป็นจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ แต่ก็ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาในครั้ง นี้ การประชุมประจำเดือนที่บ้านเกาะกลาง เมื่อที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของผู้นำก่อน ผู้นำที่จะต้องพัฒนาศักยภาพในที่นี้ก็คือตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน คัดมาประมาณ 10 คน เพื่อที่จะให้ผู้นำเหล่านี้ได้เข้าไปดำเนินการในส่วนย่อยในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อจะได้ค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นจริงจาง

เมื่อตกลงกันได้อย่างนั้นแล้วก็ได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางนมโค เป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกให้คือ การจัดการในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของผู้นำนั้น ทาง อบต. มีข้อเสนอว่าควรจะต้องอบรมพร้อมกันทั้ง 4 หมู่บ้าน จัดร่วมกันครั้งเดียวก็เดียวกัน ซึ่งใช้เวลาในการให้ความรู้หรือที่เรียกว่าพัฒนาศักยภาพผู้นำนั้นเป็นเวลา 2 วัน โดยเลือกสถานที่จัดคือที่วัดสุธาโภชน์ เหตุผลของการจัดร่วมกันก็เพราะว่าบ้านเกาะกลางเคยได้ทำหมู่บ้านน่าอยู่มาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2542-2543 แต่การทำครั้งนั้นเพิ่งเป็นครั้งแรกที่ทำผลออกมาไม่ดีเท่าที่ควร การทำครั้งนั้นสิ่งที่ได้ก็คือ ได้ป้ายประกาศการเป็นหมู่บ้านน่าอยู่ ได้ถึงขยะ ซึ่งการทำครั้งนั้นไม่มีความยั่งยืนผู้คนไม่ได้มามีส่วนร่วมมากจึงล้มเลิกไป เพราะด้วย

ประสบการณ์ของบ้านเกาะกลางที่มี การทำหมู่บ้านนาอยู่ครั้งนี้จะเป็นการเอาประสบการณ์เก่า ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และที่สำคัญการพัฒนาศักยภาพผู้นำร่วมกันนั้นจะทำให้ผู้นำที่เข้ามาร่วมในแต่ละหมู่บ้านได้มาเป็นพี่เลี้ยงให้กันและกันได้ ส่วนวิทยากรกระบวนการที่จะมาอำนวยความสะดวกการพัฒนาศักยภาพของผู้นำเป็นผู้นำที่เป็นแกนนำหลักของแต่ละหมู่บ้านหรือเป็นผู้นำของตำบลใกล้เคียงที่เข้ามามีส่วนร่วมในครั้งนี้ และที่สำคัญที่สุดคือ คณะครูโรงเรียนที่อยู่ในตำบล มีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมาร่วม ผู้นำที่เป็นทางการก็เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู ผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็เช่น พระ ปราชญ์ชาวบ้าน ท่านทั้งหลายได้มาช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำขึ้นมา โดยเข้ามาเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ช่วยกระตุ้นความคิดในการดำเนินการในการพัฒนาในครั้งนี้ ซึ่งเป็นผลดีที่หน่วยงานในชุมชนให้ความสนใจในการดำเนินงาน เพราะคือพลังของชุมชน

การพัฒนาศักยภาพของผู้นำได้จัดขึ้นเมื่อวันเสาร์ที่ 26 และวันอาทิตย์ที่ 27 กุมภาพันธ์ 2548 ใช้หัวข้อในการให้ความรู้กับแกนนำว่า “การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน” โครงการเมืองนาอยู่ ตำบลบางนมโค ซึ่งผู้ที่ได้ทำหน้าที่ในการดำเนินการหลักกลุ่มผู้นำในตำบล ผู้ที่เข้าร่วมก็เป็นตัวแทนของทั้ง 4 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 10 คน นอกจากนี้ก็จะมีผู้ร่วมสังเกตการณ์ที่มาจากที่อื่น ๆ เช่น เป็นเจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาสยาม (SDI) เจ้าหน้าที่จากวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) เจ้าหน้าที่จากอำเภอ เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลบางนมโค เมื่อโครงการพัฒนาศักยภาพจบลงในวันที่สอง หน่วยงานเหล่านี้ก็จะช่วยกันวิเคราะห์หรือให้ข้อเสนอแนะในฐานะคนนอกที่เข้ามามีส่วนร่วม เป็นผู้ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงข้อดี ข้อด้อยของการจัดงานในครั้งนี้ องค์กรที่เข้ามาสังเกตการณ์ครั้งนี้ มาด้วยความสนใจว่าในมิติใหม่การทำงานของชุมชน ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่มีหน่วยงานให้ความสำคัญและสนใจกับการจัดการพัฒนาศักยภาพของผู้นำในครั้งนี้ เพราะจะได้มีผู้สะท้อนภาพการทำงานได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ส่วนวัตถุประสงค์ของการจัดพัฒนาศักยภาพผู้นำในครั้งนี้ก็คือ

1. เพื่อให้แกนนำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในเรื่องประสบการณ์การทำงานกับชุมชน และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ กลับไปใช้ในการสร้างเสริมความเข้าใจของคนในหมู่บ้าน ในการจัดทำหมู่บ้านนาอยู่

2. เพื่อให้แกนนำในชุมชนได้เรียนรู้รูปแบบและวิธีการเบื้องต้น ในการจัดความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อค้นหาและทบทวนสถานการณ์ความไม่นาอยู่ หรือสภาพปัญหาของคนในชุมชนร่วมกัน ตลอดจนได้เรียนรู้วิธีการค้นหาข้อเท็จจริงหรือข้อมูลความรู้เพื่อวางแผนแก้ไขความไม่นาอยู่ของหมู่บ้านได้อย่างรอบคอบ

3. เพื่อให้แกนนำชุมชนได้ฝึกฝนทดลองจัดกระบวนการประชุมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเตรียมความพร้อมการทำงานในชุมชนระยะต่อไป

กระบวนการที่จัดขึ้นในการพัฒนาศักยภาพเป็นกันเอง ไม่เป็นทางการมาก เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย ในช่วงพักหลังจากที่ได้ระดมเนื้อหาในเรื่องของหมู่บ้าน ก็ผ่อนคลายด้วยการเล่นดนตรีไทย ชักกล่อมผู้เข้าร่วมด้วยเพลงที่มีเนื้อหาให้หวนคิดถึงท้องทุ่งและความหลังที่ดีที่เคยผ่านเข้ามา

การเข้าไปคุยกับชาวบ้านเราเชื่อว่าดนตรีสร้างความสุขให้กับคนได้ การที่คนมีความสุขจะทำให้ความคิดมีความสร้างสรรค์ ดนตรีจะทำให้คนมีความสุข อารมณ์ดี มีความคิดสร้างสรรค์ดี เพลงที่นำมาร้องก็จะเป็นเพลงที่สะท้อนสถานการณ์ในชนบท เช่น เพลงตากบยาย เพลงกลิ้ง โคลนสาบควาย เพลงกรุงเก่า เพลงคนทำทาง เพลงรอยไถแปร เพลงชวานาฮาเฮ (สุรินทร์ กิจนิตยชี, สัมภาษณ์)

เพลงถือได้ว่าเป็นกุศโลบายให้คนได้หวนถึงความหลัง และทำให้คนมีความสุข มีส่วนร่วมและเป็นหนึ่งเดียวในสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ เวลาเล่นดนตรีทุกคนก็ต้องมีส่วนร่วมคือ ผู้ที่เป็นวิทยากรกระบวนการ จะเป็นผู้ที่เล่นดนตรีไทย ผู้ที่เข้าร่วมทุกคนก็จะเป็นผู้ที่ร้องเพลง ซึ่งภาพที่ออกมาทุกคนสนุกสนานและมีความสุขกับการทำกิจกรรมในครั้งนี้ ส่วนในเรื่องเนื้อหานั้น จะเป็นการชวนคนมาปรึกษาหารือในเรื่องของชุมชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักรู้ ส่วนใหญ่จะใช้การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือ ถ้ามองเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ สิ่งที่เกิดขึ้นส่งผลอย่างไรต่อชีวิต พุดคุยเรียนรู้โดยการพุดคุย ให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ทุกคนได้ตื่นขึ้นมาจัดการตนเอง การพัฒนาศักยภาพผู้นำในครั้งนี้ เป็นการฝึกให้ผู้นำที่จะเข้าไปทำหน้าที่ดำเนินการเพื่อค้นหาปัญหาในแต่ละหมู่บ้าน ได้ทดลองปฏิบัติจริง ซึ่งจะมีกลุ่มผู้จัดงานในครั้งนี้เป็นผู้คอยให้แนวทาง ซึ่งการดำเนินงานก็ให้สมมุติว่าตอนนี้อยู่ในหมู่บ้าน แกนนำที่เข้าไปทำหน้าที่จะทำอย่างไรบ้างถึงจะได้สิ่งที่ต้องการออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม

ในวันแรก มีกระบวนการดำเนินงานคือ ในช่วงแรกได้ให้ ชม VCD เกี่ยวกับเมืองน่าอยู่ หมู่บ้านน่าอยู่ จากนั้นก็จะแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นในเรื่อง “ความไม่น่าอยู่ สภาพปัญหา สภาพความทุกข์ของหมู่บ้านตนเองและสาเหตุของความไม่น่าอยู่ สาเหตุปัญหาและสาเหตุแห่งทุกข์ ” แล้วก็มีการสรุปภาพรวมและนำเสนอรายงานกับสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน คณะทำงานก็เป็นผู้สรุปภาพรวมทั้งหมด จากนั้นก็มีการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นเรื่อง ทำอย่างไรถึงจะทำให้หมู่บ้านน่าอยู่ ให้แต่ละหมู่บ้านนำเสนอความคิดเห็นเหล่านั้น และวิทยากรก็สรุปภาพรวมทั้งหมดให้ที่ประชุมได้เห็น ส่วนในวันที่สองจะเป็นการเปิดประเด็นชวนกันคุยในเรื่อง “ท่านคิดว่าการทำโครงการหมู่บ้านน่าอยู่นี้ ต้องพัฒนามิติ

ไหนบ้าง" ซึ่งในที่ประชุมจะเน้นการพัฒนาให้ครบทั้ง 3 มิติคือ มิติด้านสิ่งแวดล้อม ด้านประเพณี วัฒนธรรมและด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน แล้วก็ให้มีการระดมความคิดเห็นในกลุ่ม ทดลอง จัดทำโครงการหมู่บ้านน่าอยู่ให้ครบใน 3 มิติ ให้แต่ละกลุ่มเสนอการทำโครงการหมู่บ้านน่าอยู่ จากนั้นวิทยากรก็สรุปผลการเรียนรู้ทั้งสองวัน

ในการจัดการพัฒนาศักยภาพแกนนำหมู่บ้านน่าอยู่ในครั้งนี้ มีทีมงานที่มาจาก อำเภอเสนาเข้าร่วมด้วย เข้ามาเป็นผู้สังเกตการณ์ ทำให้ภาพการทำงานหมู่บ้านน่าอยู่ของ ชุมชนเป็นที่รู้จักไปทั่วทั้งอำเภอ อำเภอได้ให้ความสนใจในการจัดทำเรื่องหมู่บ้านน่าอยู่ที่ชุมชน ช่วยกันจัดขึ้น ซึ่งในช่วงเดือนมีนาคม 2548 ท่านนายอำเภอเสนาได้เข้ามาขอใบประกาศนียบัตร ให้แก่ผู้ที่ผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพแกนนำทุกคน ผลการพัฒนาศักยภาพครั้งนี้ เกิดผู้นำในแต่ละ หมู่บ้านที่จะเข้าไปดำเนินงานหน้าที่ต่อไปของแกนนำคือ การเข้าไประดมค้นหาปัญหาในแต่ละ ชุมหมู่บ้านที่ผู้นำได้รับผิดชอบให้เกิดกระบวนการที่ได้มาจากการนำเสนอของคนในชุมชนว่าเกิด อะไรขึ้นมาบ้าง และต้องการจะแก้ไขปัญหามุ่บ้านของตนอย่างไร ให้ช่วยกันคิดและช่วยกันแก้ไข หลังจากจบการพัฒนาศักยภาพของแกนนำไปแล้ว แกนนำของแต่ละหมู่บ้านก็จะเข้าไปดำเนินการ ตามที่แต่ละหมู่บ้านจะกำหนด เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ตรงจุด

ในการพัฒนาศักยภาพได้จบลง หน่วยงานที่เข้าสังเกตการณ์ และทีมวิทยากรได้ ร่วมกันให้ข้อคิดเห็นในการจัดงานครั้งนี้ว่า โดยภาพรวมของการจัดเวที มีกระบวนการดำเนินงานที่ดี ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับที่ดี ประสิทธิภาพสำเร็จในการดึงความสนใจของผู้เข้าร่วมไว้ ได้เป็นจำนวนมาก ผู้เข้าร่วมมีความสุข สนุกสนานกับการจัดงานในครั้งนี้ เพราะการพัฒนา ศักยภาพทั้งสองวันที่ได้จัดขึ้นนั้น คนที่เข้าร่วมอยู่เต็มทั้งสองวันไม่มีใครหนีออกก่อน มีคนเข้าร่วม มากทั้งสองวัน แสดงให้เห็นถึงความมีใจที่จะร่วมของผู้เข้าร่วมได้เป็นอย่างดี แต่การจัดงานครั้งนี้ก็ มีข้อเสียอยู่คือ เวทีของการประชุมในวันนี้มีเป้าหมายคือ "การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ" แต่ภาพ การพัฒนาศักยภาพผู้นำยังไม่ชัดเจน แกนนำเองไม่รู้ว่าได้รับอะไรกลับไปบ้าง ผู้นำที่คัดเลือกมาใน แต่ละหมู่บ้าน (หมู่ละ 10 คน) ยังมีความเป็นผู้นำไม่ทั่วถึง คนที่เป็นผู้นำ และโดดเด่นที่สุดในกลุ่ม จะมีเพียง 1-2 คนที่กล้าแสดงออก และผู้สังเกตการณ์ก็ให้ความคิดเห็นว่า การที่จะฝึกคนให้เป็น ผู้นำ ไม่ใช่จะฝึกแค่วันสองวันแล้วจะเป็นผู้นำได้เลย ซึ่งผู้สังเกตการณ์มีข้อเสนอว่า จะต้องแบ่ง การฝึกความเป็นผู้นำออกเป็น 2 แบบคือ 1. ฝึกให้ผู้เข้าร่วมได้รู้หลักการ รู้ทฤษฎีของการเป็นผู้นำ 2. ให้มีการฝึกทำงานกับชาวบ้าน หรือฝึกปฏิบัติจริง ให้ผู้นำได้เห็นกระบวนการทำงาน ตรงนี้ถือเป็นการถ่ายทอดความรู้อีกแบบหนึ่งที่คณะผู้จัดได้รับความรู้จากผู้สังเกตการณ์ บางครั้งการทำงานแล้ว ไม่มีผู้สะท้อนภาพให้เห็นก็ไม่รู้ว่สิ่งที่ทำไปนั้นเป็นอย่างไร ดีหรือว่าด้อยมากน้อยแค่ไหน

เมื่อกระบวนการการพัฒนาศักยภาพแกนนำได้จบลง แต่ละหมู่บ้านจะดำเนินการเองทุกอย่าง เพื่อให้งานเดินไปตามความต้องการของชุมชน หน้าที่หรือกระบวนการต่อจากนี้คือการร่วมระดมปัญหาออกมา และเมื่อได้ปัญหา ต้องร่วมกันหาแนวทางแก้ไข แก้ไขให้ได้มากที่สุดเท่าที่ความสามารถของชุมชนจะทำได้ อย่างน้อยที่สุดถึงความหมายของหมู่บ้านน่าอยู่จะไม่ได้ก้าวไกลครบทุกคุณสมบัติของความเป็นหมู่บ้านน่าอยู่อย่างที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดไว้ ก็ไม่เป็นไร เพราะกระบวนการจัดทำและผลของความน่าอยู่ น่าจะอยู่ที่ความร่วมมือที่ถือเป็นความน่าอยู่ของคนในชุมชนจริง ๆ

4. แบ่งหมู่บ้านเพื่อจัดประชาคมระดมปัญหาและแนวทางแก้ไข

ขั้นตอนของการแบ่งหมู่บ้านให้ร่วมกันระดมปัญหา หมู่บ้านที่มีการแบ่งเป็น 3 หมู่บ้านนี้ไม่ได้เพิ่งมาเริ่มแบ่งความรับผิดชอบเมื่อมีการมาทำหมู่บ้านน่าอยู่ แต่การแบ่งหมู่บ้านเป็นการแบ่งแบบธรรมชาติของบ้านเกาะกลางอยู่แล้ว การแบ่งหมู่บ้านไม่ใช่การแบ่งแยกความสามัคคี แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการสร้างความสามัคคี เพราะการมีหมู่บ้านที่ถูกแบ่งเป็นโซนโดยธรรมชาตินี้ แต่ละโซนจะมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ผู้นำที่อยู่ในแต่ละหมู่บ้านจะเป็นจุดรวมการพูดคุยและแลกเปลี่ยนปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด การมีหมู่บ้านทำให้มีการพูดคุยในหลากหลายเรื่องมากขึ้น และทุกครั้งที่มีการพูดคุย ทุกครั้งที่ได้เรียนรู้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน จะมีการขยายผล เมื่อผู้นำของแต่ละหมู่บ้านได้มีโอกาสได้มาคุยกันปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้นก็ได้มีการพูดถึงมากขึ้น และปัญหาดังกล่าวจะนำมาสู่การแก้ปัญหาร่วมกันอีกครั้งในที่ประชุมของหมู่บ้านในแต่ละเดือน

ในขั้นตอนของการจัดทำประชาคมของแต่ละหมู่บ้านเพื่อรวบรวมปัญหา ผู้ที่ทำหน้าที่หลักก็คือผู้ที่ผ่านการพัฒนาศักยภาพผู้นำได้เข้ามาเป็นผู้นำ ได้ออกมาทำงานจริงในการระดมความคิดเห็น และเป็นผู้นำในการค้นหาปัญหาของแต่ละหมู่บ้าน การสร้างผู้นำในครั้งนี้ถือว่าได้ผล ทุกคนร่วมกันปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

เมื่อได้เข้ารับการพัฒนาศักยภาพในครั้งนั้น ก็เป็นเหมือนหน้าที่หลักของเราที่จะเข้าไปเป็นผู้นำอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน ค้นหาสภาพความไม่น่าอยู่ของตนเอง สนุกดีนะ เพราะเป็นกันเอง เป็นคนในหมู่บ้านของเราทั้งนั้น ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือมีการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาความไม่น่าอยู่ออกมาให้เราทราบ (พะเนียด ชนะฤทธิ์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ การจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่ของบ้านเกาะกลาง ยังได้มีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านน่าอยู่ขึ้นมา เพื่อที่จะเป็นผู้ดูแล กำกับ และติดตามเรื่องการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่ เพราะการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่ในครั้งนี้ คนในชุมชนตั้งใจจะทำให้มีความต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ทุกปี เพราะความน่าอยู่ของหมู่บ้านไม่มีความแน่นอน วันนี้ตรงนี้น่าอยู่ อีกหลายวันต่อมาตรงนี้ก็เคยน่าอยู่ กลับกลายเป็นความไม่น่าอยู่ไปอีกแล้ว สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้เสมอ เพื่อความยั่งยืนของความน่าอยู่ ก็ต้องมีการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่กันทุกปี เพราะฉะนั้นการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านน่าอยู่ขึ้นมา ทั้ง 25 คนนั้น เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนประสานในการติดตามและดำเนินการเรื่องหมู่บ้านน่าอยู่ในปีต่อไป

ในการจัดประชาคมตามหมู่บ้านเพื่อให้ได้ซึ่งปัญหาจริงที่เกิดขึ้น แล้วนำปัญหามาสังเคราะห์ร่วมกัน พร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไขกับปัญหาที่ควรแก้ไขก่อนได้เริ่มขึ้น ผู้ที่ดำเนินการชวนชาวบ้านทำโครงการฯ คือแกนนำกลุ่มที่ได้เข้าทำการพัฒนาศักยภาพครั้งที่ผ่านมา ซึ่งการได้ทำหน้าที่ดังกล่าวก็ถือเป็นการฝึกการทำงานไปในตัว เพราะเป็นการค้นหาผู้นำใหม่ ๆ ให้เข้ามาทำหน้าที่แทนผู้นำที่มีความสามารถทรงตัวอยู่แล้ว เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการทำงาน เพราะที่ผ่านมามีผู้นำหมู่บ้านเพียงไม่กี่คนและหน้าเดิม ๆ ทำหน้าที่ทุกอย่างในการดำเนินงาน การเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้นำทำให้เกิดสิ่งดีหลายอย่าง เช่น ผู้นำที่ดำเนินการได้มีการฝึกฝนตนเอง คนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น บรรยากาศการทำงานก็เป็นกันเองเพราะผู้นำที่เกิดขึ้นมาใหม่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์การผ่านเวทีก็ไม่ได้เกินกว่าผู้ที่เข้ามาร่วม ทำให้ไม่มีความตึงเครียด การนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ก็ออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ

เมื่อมีการระดมปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละคุ้มได้แล้วก็จะนำปัญหามาร่วมกันวิเคราะห์ ซึ่งปัญหาของแต่ละคุ้มก็จะมีทั้งเหมือนและต่างกัน ซึ่งปัญหาที่พบโดยรวมก็ได้แก่ ปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เช่น ความยากจน ปัญหานี้สิน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ปัญหายาเสพติด ปัญหาวัยรุ่นไม่เอาธุระกับเรื่องส่วนรวม วัฒนธรรมความเชื่อสิ่งดั่งามที่เคยถือปฏิบัติกันมากำลังจะหมดไป เช่น การทำบุญศาลหลักเมือง การไหว้แม่โพสพ ส่วนปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม จะเป็นปัญหาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาดินเสื่อม ปัญหาเรื่องสารเคมีปนเปื้อนตามแหล่งน้ำ ปัญหาน้ำเน่าเสีย อากาศเป็นพิษ ชยะ ปัญหาการขาดน้ำทำนา ปัญหาแหล่งอาหารธรรมชาติร่อยหรอ และอีกประเด็นหนึ่งที่ทางชุมชนได้ เจอปัญหา คือ ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน โรคเครียด โรคเบาหวาน ความดัน เรื่องขาดการดูแลสุขภาพ ปัญหาขุกขุม เป็นต้น

5. แผนปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาและปฏิบัติตามแผน

เมื่อได้ปัญหาต่าง ๆ มีก็มาช่วยกันสรุปภาพรวมของปัญหา วางแผนหาแนวทางแก้ไข ปัญหา สิ่งไหนที่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองก็แก้ไขไปก่อน สิ่งไหนที่เกินกำลังของชุมชนไม่สามารถทำเองได้โดยลำพัง ก็จะประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีทั้งการแก้ปัญหาระยะยาวและระยะสั้น ซึ่งการแก้ปัญหาเหล่านี้จะเริ่มที่การเขียนโครงการ การเขียนโครงการมีข้อดีหลายอย่าง คือ เป็นการฝึกการทำงานที่เป็นระบบให้กับผู้นำ ทำให้คนในชุมชนมองเห็นภาพรวมของปัญหา มองเห็นวิธีการ และแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้การเขียนโครงการยังมีผลทำให้ง่ายต่อการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่ให้ง่ายขึ้นด้วย เพราะปัญหาของชุมชนมีทุกด้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็มีหลายส่วน การทำโครงการฯ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ยง่ายต่อการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเหล่านั้น ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการทำงานมากขึ้น

การเขียนแผนของหมู่บ้าน ก็จะอธิบายถึงเรื่องการทำหมู่บ้านน่าอยู่ว่าจะทำอะไร อย่างไร เมื่อไหร่ ซึ่งการเขียนแผนของหมู่บ้านขึ้นมานั้น เป็นการฝึกการเรียนรู้ของคนในชุมชน อีกทางหนึ่ง คือการให้คนทำงานได้เห็นภาพรวม เห็นความเป็นองค์รวมของการทำงานและการแก้ปัญหาที่สำคัญกว่านั้น ตอนนี้องค์การบริหารส่วนตำบลบางนมโคได้สนับสนุนการจัดทำโครงการหมู่บ้านน่าอยู่ของบ้านเกาะกลาง ทาง อบต. ได้นำการจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาของ อบต. ซึ่งถือเป็นการบูรณาการแผนที่ชาวบ้านเขียนขึ้นให้มีการนำมาใช้ได้จริงมากขึ้น และประโยชน์อีกอย่างหนึ่งคือ เป็นการง่ายต่อการเสนอขอของบประมาณ และง่ายต่อการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามาช่วยแก้ไขในสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างเครือข่ายการทำงาน การจัดทำหมู่บ้านน่าอยู่มีกระบวนการในการจัดทำคือ เมื่อได้ปัญหามาแล้ว คนในชุมชนจะมีช่วยกันแยกแยะปัญหา จัดปัญหาออกเป็นหมวดหมู่ โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ได้แยกออกเป็นประเด็น ๆ ใน 3 มิติ คือ 1. ด้านสิ่งแวดล้อม 2. ด้านประเพณี วัฒนธรรม 3. ด้านการดูแลสุขภาพ เมื่อแยกปัญหาและแบ่งหมวดหมู่ของปัญหาได้แล้ว ก็จะเริ่มการเขียนโครงการ เพื่อให้เห็นกิจกรรมที่จะดำเนินการในการแก้ไขปัญหาเรื่องต่าง ๆ ในการเขียนโครงการนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเขียนไม่เป็น ดังนั้นการทำแผนกิจกรรมที่เกิดขึ้น จะเป็นแกนนำในหมู่บ้านร่วมกันทำ แล้วให้คนในหมู่บ้านลงความเห็นในข้อที่ควรเสนอแนะ ในกิจกรรมที่ควรที่จะเพิ่มลด หลังจากนั้นก็เข้าสู่กระบวนการจัดการทำแผนที่ได้ตั้งไว้ การแก้ปัญหาจะเริ่มที่ การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาในแต่ละด้านร่วมกัน หากแยกมองปัญหาเพื่อให้ได้กิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละด้านสามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจะเป็นเรื่อง ลำคลองเน่าเสีย ปัญหาขยะในลำคลอง ปัญหาสารพิษปนเปื้อน ปัญหาผักตบชวาที่ขึ้นหนาแน่นเกินไป ในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนี้ จะเป็นการฟื้นฟูและการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยแบ่งเป็น

เรื่องขยะ จะให้ความสำคัญในการจัดการขยะในครัวเรือนคือ การรณรงค์การลดปริมาณขยะในครัวเรือน ให้แต่ละครัวเรือนจัดการและจัดเก็บขยะของตนเองให้เป็นที่เป็นทาง ให้เก็บนำมากองไว้ถังขยะ อบต. ก็จะมีรถมาเก็บขยะไป ซึ่งการแก้ปัญหาครั้งนี้เป็นจิตสำนึกของคนในชุมชนที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ แต่เมื่อมีการรณรงค์เรื่องการเก็บและการทิ้งขยะให้ถูกทาง พูดเรื่องขยะทุกครั้งในที่ประชุมเป็นการกระตุ้นอีกทางหนึ่ง เป็นการสร้างจิตสำนึกในการดูแลชุมชน ก็ช่วยให้ปัญหาขยะของครัวเรือนเริ่มหมดไป ส่วนปัญหาขยะในชุมชนที่มีอยู่เคลื่อนตามถนนและลำราง ก็จัดให้มีความรับผิดชอบในละแวกบ้านของตนเอง ต่างคนต่างมาช่วยกันจัดการขยะให้หมดไป ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ทุกคนคุ้นเคยกับสิ่งที่เกิด การพูดคุยกันบ่อย ๆ ถึงเรื่องปัญหาขยะก็จะทำให้คนที่ทิ้งขยะละอายต่อการกระทำของตน

ในช่วงแรกของการเริ่มพัฒนา ปัญหาขยะในลำรางจะมีเยอะมาก ทางชุมชนเริ่มมีการตกลงเรื่องการกำจัดขยะให้หมดไป ทุกคนต้องให้ความร่วมมือคือ จะช่วยกันเก็บกู้ขยะขึ้นมาจากลำราง ในช่วงแรกที่ขยะยังมีเยอะอยู่นั้น ก็จะช่วยกันเก็บขยะขึ้นมาอาทิตย์ละครั้ง พอครบอาทิตย์ก็มีการมาร่วมกันเก็บขยะขึ้นมาจากลำรางอีกครั้ง ทำต่อเนื่องอย่างนี้ทุก ๆ อาทิตย์ เมื่อขยะเริ่มน้อยลงและหมดไป เพราะคนมีจิตสำนึกมากขึ้นในการทิ้งขยะให้ถูกที่ ปัญหาขยะในลำรางก็หมดไป เมื่อปัญหาเหล่านั้นหมดไป การดูแลลำรางก็จะเป็นเรื่องความรับผิดชอบของครัวเรือนที่อยู่ริมลำรางนั้น ๆ

ตอนแรกที่ทำก็ยังไม่เป็นผลดีเท่าไรสำหรับการจัดการขยะ เมื่อมีการร่วมมือกันจัดการอย่างจริงจัง ช่วยกันเก็บขยะร่วมกันตามแหล่งต่าง ๆ ให้ครัวเรือนรับผิดชอบในส่วนครัวเรือนของตน ในละแวกบ้านของใครคนนั้นก็ช่วยกันจัดการขยะจะได้หมดไป ขยะที่อยู่ตามคลองอยู่ตรงเขตบ้านใครก็ให้มีความรับผิดชอบในส่วนนั้นไป สภาพชุมชนเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ เพราะคนหันหน้าเข้ามาหากัน พูดคุยกันมากขึ้น ผู้ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างก็มีมากขึ้น เรื่องขยะตอนนี้ไม่ใช่ปัญหาที่หนักเหมือนเมื่อก่อนแล้ว ถ้าทุกคนร่วมมือกันอย่างนี้ บ้านก็สะอาดตลอด (พระนิยต ชนະฤทธิ, สัมภาษณ์)

การจัดการปัญหาในลำคลอง การแก้ปัญหาการฟื้นฟูลำคลองที่เน่าเสีย แก้ปัญหาลำคลองที่เต็มไปด้วยผักตบชวา ปัญหาขยะที่อยู่ตามลำคลอง ก็จะแก้ด้วยการประสานความ

ร่วมมือไปท้องคการบริหารสวนจังหวัดให้นารมมาตักผักตบชวา มาตักขยะที่อยู่ตามลำคลองออกไป มาช่วยตักสวนที่มีอยู่ออกไปให้หมด ซึ่งการดูแลลำคลองซึ่งเป็นสายน้ำที่ใหญ่กว่าลำรางอบต. ก็จะเป็นผู้ดูแล โดยการทำความสะอาดลำคลองนั้น อบต. จะเข้ามาดูแลทำความสะอาดเดือนละครั้งอย่างต่อเนื่อง พอไม่มีผักตบชวาที่แน่นหนาจนเกินเหตุ น้ำก็ไหลได้สะดวก ปัญหาน้ำที่เคยเน่าเสียก็กลับกลายมาดีขึ้นมาบ้าง แต่เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำเหนือไหลเข้ามาก็ำพาผักตบชวามาอีก ปัญหาความหนาแน่นของผักตบชวาก็มาอีก แต่การแก้ปัญหาคือ การช่วยกันจัดการในส่วนที่ทำได้คือมีทั้งจัดการร่วมกันในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา ก็จะช่วยกันลอกคลอง ในช่วงที่ต้องให้แต่ละครัวเรือนรับผิดชอบก็ให้ช่วยกันไปอยู่ใกล้บ้านใครก็ช่วยกันรับผิดชอบ จะได้ช่วยกันแก้ปัญหาที่หนักให้เบาบางลง

การที่เราจะหมุนเวียนหรือตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อที่จะดูแลลำคลองโดยเฉพาะ หรือตั้งผู้รับผิดชอบขึ้นมาเพื่อดูแลลำคลองโดยเฉพาะ เราก็ทำไม่ได้ เพราะว่าแต่ละคนก็มีภาระหน้าที่การงานที่มากพออยู่แล้ว การที่ช่วยกันจัดการเองตามครัวเรือน และได้รับความร่วมมือจาก อบต. ในการจัดการลำคลอง การร่วมมือการลอกคลองในเทศกาลที่สำคัญก็ทำให้คลองสะอาด คนก็มีน้ำใจไม่ได้บังคับกัน ทำให้ลำคลองสะอาดคนก็มีความสามัคคีกันมากขึ้น (ปรีชา ดัสตุลย์, สัมภาษณ์)

ส่วนการปรับภูมิทัศน์สองข้างทางให้สวยงาม ก็เป็นกิจกรรมที่ทุกคนได้ร่วมกันทำช่วยกันดูแล และนำไม้ดอกไม้ประดับมาปลูกให้มีความร่มรื่นของสองข้างทาง ช่วยกันดูแล โดยจะมีแกนนำเป็นหลักในการดูแล จะร่วมกันรดน้ำไม้ประดับสองข้างทางนี้เดือนละครั้ง ด้วยความที่บ้านเกาะกลางมีการปลูกบ้านเรียงรายตามคลองขมจีนเป็นส่วนใหญ่ ถนนที่ใช้ในการปลูกต้นไม้ประดับต่าง ๆ ก็ขนานคู่ไปกับคลองน้ำ ผู้ที่จะดูแลต้นไม้เหล่านั้นก็คืออยู่หน้าบ้านใครก็ช่วย ๆ กันดูแล

การดูแลรักษาจะช่วยกันไป ไม่ได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของใครไว้โดยเฉพาะ จะช่วยกันดูแลกันเอง การดูแลต้นไม้ดอกไม้ประดับสองข้างทาง ส่วนใหญ่ก็ช่วย ๆ กัน จะมีผู้นำเป็นแกนนำหลักในการจัดการเรื่องการดูแลต้นไม้สองข้างทางวิธีการก็คือ จะใช้น้ำ จากลำรางที่อยู่ใกล้ ๆ กับถนน พวกกันชนน้ำใสรถ และก็ช่วยกันรดน้ำต้นไม้ไป ทำอย่างนี้เป็นประจำ ทำแค่เดือนละครั้ง (ปณิครา จุลศรี, สัมภาษณ์)

ปัญหาเรื่องหญ้าที่ขึ้นรกสองข้างทางและขึ้นรกในที่ต่าง ๆ ทำให้มองแล้วบ้านเมืองไม่งามตา การแก้ปัญหาที่แบ่งออกเป็นสองทางเหมือนกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ การแก้ปัญหาทางที่หนึ่งคือ การประสานขอความร่วมมือจาก อบต. ให้เข้ามาช่วยดูแลในการจัดการกับหญ้าที่ขึ้น อบต. ก็จะรับผิดชอบดูแลหญ้าที่เกิดขึ้นในสองข้างทางนั้น โดยจะมีการมาตัด

หมู่บ้านในทุก ๆ เดือน ส่วนแนวทางที่สองของการแก้ปัญหาเรื่องญวรกที่เกิดขึ้น ถ้าอยู่ในเขตบ้านหรือใกล้บ้านใครผู้นั้นก็ดูแลรับผิดชอบไป เพราะการดูแลช่วยกันนั้นจะทำให้ภาพรวมของหมู่บ้านสะอาดขึ้น การทำงานและการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าประสบความสำเร็จอยู่บ้าง แม้ว่าไม่ได้สำเร็จเต็มร้อยแต่ภาพรวมความสะอาดและปัญหาต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในหมู่บ้านตอนนี้ก็หมดไป

2. ด้านประเพณี วัฒนธรรม

เป็นเรื่องของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งดีงามที่เคยถือปฏิบัติกันมากำลังจะหมดไป เช่น การทำบุญศาลหลักเมือง การไหว้แม่โพสพ และการทำบุญในเทศกาลงานตามประเพณีต่าง ๆ การจัดการความไม่น่าอยู่ในด้านนี้ ก็จะเน้นในเรื่องการทำปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ก็คือในแต่ละช่วงงานเทศกาลที่สำคัญเริ่มนับตั้งแต่เดือนมกราคมไปจนถึงเดือนธันวาคม หากมีงานเทศกาลต่าง ๆ ได้กำหนดมา ไม่ว่าจะเป็น วันสงฆ์ท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ งานวันเด็ก วันมาฆบูชา ประเพณีวันสงกรานต์จัดประเพณีรดน้ำดำหัวให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษา เทศกาลวันลอยกระทง ประเพณีที่กล่าวมาจะมีการจัดงานทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดร่วมกันทั้งหมดกับหมู่บ้านในชุมชนละแวกนั้น งานประเพณีต่าง ๆ เน้นการทำบุญที่วัด พยายามจัดงานโดยใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดงานเพราะต้องการให้วัดกับบ้านได้มามีความเกี่ยวพัน เชื่อมโยงกันมากขึ้น เป็นวิธีการรวมคนรวมตัว รวมน้ำใจของคนอย่างได้ผล

นอกจากนี้แล้วงานประเพณีที่บ้านเกาะกลางให้ความสำคัญคือ งานทำบุญลานข้าวหรือการทำบุญไหว้พระแม่โพสพ และงานทำบุญศาลหลักเมืองหรือศาลพ่อปู่ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดงานประเพณี เป็นการรักษาวรรณกรรมที่ตังงานให้สืบต่อกันไปถึงรุ่นลูกหลานเป็นการปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างกับเด็กรุ่นใหม่ ที่ไม่เคยรู้จักพระแม่โพสพ ไม่เคยเข้าใจในเรื่องศาลพ่อปู่การทำประเพณีสืบทอดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เปรียบเสมือนเป็นการให้ชีวิตกับสิ่งที่ทุกคนเคารพบูชา เป็นการให้คนที่อยู่ ไม่ว่าจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ได้มามีความสุขกับสิ่งที่ท่านเคยเห็นมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย เป็นการสร้างความภูมิใจของชุมชนที่มีต่อบรรพบุรุษของตน

ขั้นตอนการทำบุญลานข้าว นั้น จะเริ่มทำในช่วงระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ที่บ้านเกาะกลางจะทำนาได้ปีละ 3 หน การทำบุญลานข้าวจะเลือกช่วงคือเมื่อการทำนาครั้งที่หนึ่งเสร็จ และจะรอจนกว่าถึงคนสุดท้ายของหมู่บ้านที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ก็จะเริ่มพิธีที่การแห่แม่โพสพมาจากนา เพื่อให้เข้ามาสู่ลานข้าว ในชุมชนก็จะช่วยกันนำข้าวมาคนละประมาณ 1 กระสอบมากองรวมกันไว้ แล้วก็เชิญรูปแม่โพสพมาไว้ที่กองข้าว หลังจากนั้นตอนเย็นก็มีการสวดมนต์เย็น พอถึงเช้าวันใหม่ก็จะมีการทำบุญตักบาตรร่วมกัน ในตอนเย็นของวันเดียวกันก็มีการแสดง

ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การแสดงเต้นเอโรบิค การแสดงเพลงพื้นบ้าน “เดินกำรำเคียว” การแสดงสาธิตเพลงพื้นบ้าน การขับร้องเพลงลูกทุ่ง เช่น เพลงมนต์รักลูกทุ่ง เพลงรอยไถแปร เพลงกลืนโคลนสาปควาย และการร่ายย่อนยุคฯลฯ เพื่อให้บรรยากาศเก่าที่เคยมีมาในอดีตกลับมาถ่ายทอดให้อยู่ในความทรงจำของผู้คนอีกครั้ง

นอกจากพิธีการบูชาลานข้าวแล้ว ยังมีการทำบุญศาลพ่อปู่ ซึ่งศาลพ่อปู่นี้เป็นที่เคารพของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันอาจจะเลือนหายไปบ้างตามกาลเวลา อีกทั้งศาลพ่อปู่ก็ผุพังไปมากแล้ว ไม่มีใครกล้าจะทำการบูรณะขึ้นมาใหม่ เพราะกลัวว่าจะเป็นการลบหลู่พ่อปู่ที่ยังอยู่ตรงนี้ หากว่ามีการไปเคลื่อนที่หรือปรับปรุงขึ้นใหม่จะเป็นการไปรบกวนท่าน อาจจะทำให้เกิดเรื่องไม่ดีขึ้นกับชีวิต ตอนนี้ก็ต้องรอปรึกษาหารือกันอีกครั้งว่าจะทำอย่างไร เพราะศาลที่ประทับพ่อปู่ที่มีในปัจจุบันทรุดโทรมลงไปมาก ทางชุมชนยังมีแนวคิดในการบูรณะศาลพ่อปู่หลักเมืองขึ้นใหม่ แต่ก็ต้องรอผู้รู้ให้มาชี้แนะ หรือมีการเข้าหมอเข้าทรงดู เพื่อถามถึงเรื่องการบูรณะว่าจะทำอย่างไร ทุกวันนี้การทำบุญก็ได้แต่ทำบุญตักบาตร งานไม่เอิกเกริกเหมือนในสมัยก่อน การทำบุญศาลหลักเมืองจะทำการในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี พิธีการก็เหมือนการทำบุญทั่วไป มีพระมาสวดมนต์ ทำบุญตักบาตร อุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ และเพื่อความอยู่ดีมีสุขของผู้ที่อยู่ในชุมชน เชื่อว่าการทำบุญศาลพ่อปู่ พ่อปู่จะได้ดูแลลูกหลานและดูแลหมู่บ้านให้มีความสุขตลอดไป

การทำบุญประเพณีต่าง ๆ ที่กล่าวมา เป็นการเข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมของผู้ที่มีจิตสาธารณะ เข้ามาช่วยกันจัดงานประเพณี เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์สิ่งดีงามที่เคยถือปฏิบัติกันมา อีกทั้งยังทำให้ความสัมพันธ์ของคนที่เคยเหินห่าง ได้กลับมาแสดงพลังความสามัคคีของชุมชนขึ้นมาอีก

3. ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน

ในชุมชนทุกวันนี้มีปัญหาในเรื่องสุขภาพ เกิดโรคใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น โรคเครียด โรคเบาหวาน โรคความดัน ปัญหาถุงลาย ประชาชนขาดการดูแลและเอาใจใส่ต่อสุขภาพ ชุมชนมีแต่ตั้งรับไม่มีการป้องกันหรือดูแลสุขภาพของตนเองเท่าที่ควรในเรื่องของสุขภาพชุมชนนั้น ทางคณะกรรมการหมู่บ้านน่าจะอยู่ได้ประสานความร่วมมือไปที่สถานีอนามัยให้เข้ามาช่วยดูแลในส่วนที่เป็นแผนการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน โดยได้กำหนดเป็นแผนกิจกรรม ทำปฏิทินในการเฝ้าระวังโรคติดต่อต่าง ๆ เช่น ในช่วงเดือนมกราคมเป็นช่วงที่มีการจัดงานเทศกาลปีใหม่ เป็นช่วงหลังน้ำลด เริ่มคราดนา เป็นการเตรียมดิน ในการทำนาก็มีการใช้สารเคมี ทางสถานีอนามัยก็จะตั้งรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นโดย การรณรงค์เพื่อป้องกันอุบัติเหตุในช่วงของเทศกาลปีใหม่ มีการรณรงค์ป้องกันอุบัติเหตุจากการทำนา เช่น หอยบาด ครีบบลัดดา มีการแนะนำการใช้สารเคมีฆ่าวัชพืชให้มีการใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ในเรื่องของการป้องกันไข้เลือดออก พยายามกำจัดและรณรงค์

ให้ทุกหมู่บ้านช่วยกันคว่ำกระป๋องต่าง ๆ ที่มีน้ำซังซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดไข้เลือดออก นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีหลักประกันสุขภาพ ส่งเสริมการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมา อสม. ประจำหมู่บ้านจะเป็นผู้ที่รับผิดชอบดำเนินกิจกรรมโดยตรง ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยบางนมโคและโรงพยาบาลเสนามาเป็นผู้ดูแล ให้การสนับสนุน ช่วยให้กิจกรรมต่างๆ สำเร็จตามที่ตั้งไว้

การทำงานเชิงรุกเพื่อดูแลสุขภาพชุมชนในครั้งนี้ได้ยึดหลักการในเรื่อง 6 อ. ซึ่ง 6 อ. นี้ได้แก่ 1.อ.ออกกำลังกาย 2. อ.อาหาร 3. อ. อารมณ์ 4. อ. อโรคยา 5. อ. อนามัยสิ่งแวดล้อม 6. อ. อบรมฯ ทั้งหมดนี้เป็นเป้าหมายหลักของการทำงาน ในเรื่อง 6 อ. ดังกล่าวจะมี อสม.ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ที่คอยรับผิดชอบหลักแต่ละเรื่องคอยดูแลในเรื่องดังกล่าว เมื่อจะทำกิจกรรมอะไรก็จะมีการประชุมสัมพันธ์ ให้คนในชุมชนได้ทราบและมาปฏิบัติร่วมกันเช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ ในโครงการหมู่บ้านนำอยู่ที่ได้ทำมา จากการประสานงานและการร่วมกันทำงานระหว่าง อสม. ที่มีอยู่ในชุมชนกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จึงได้มีการทำปฏิทินเพื่อดูแลสุขภาพชุมชน โดยแบ่งเป็นไปตามช่วงระยะเวลาของเวลาจนครบรอบในหนึ่งปีเพื่อให้ชุมชนได้มีสุขภาพดี

การทำนาปลอดสาร ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทางชุมชนให้การสนับสนุน นอกจากจะเป็นการลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังช่วยให้สุขภาพของคนที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ไม่ต้องทนรับสารพิษจากสารเคมีที่มีจากการทำนา กระบวนการของการจัดทำเกษตรปลอดสารพิษมีดังนี้คือ ในช่วงก่อนที่จะมีการจัดทำโครงการหมู่บ้านนำอยู่นั้น ผู้คนในชุมชนได้ผ่านการอบรมเรื่องการทำเกษตรปลอดสารพิษเพื่อลดต้นทุนมาแล้วหลายรอบ และผ่านการอบรมมาหลายที่ มีการเรียนรู้จริงแต่ก็ไม่ได้ตระหนัก ไม่เคยมีผู้นำมาปฏิบัติได้ อบรมแล้วก็จบกันไปไม่มีการปฏิบัติจริง ไม่ได้ผลอะไรเกิดขึ้น เพราะเขาไม่ได้ตระหนักรู้ พอมาถึงการทำหมู่บ้านนำอยู่ครั้งนี้ จากการระดมปัญหาของหมู่บ้าน การทำนาที่ผ่านมายังใช้สารเคมีอยู่มาก ก่อให้เกิดปัญหาอีกหลาย ๆ อย่างตามมา ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาสารเคมีปนเปื้อนและตกค้างในที่ต่าง ๆ ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดตามมาจากที่ใช้สารเคมี ปัญหาต้นทุนในการผลิตสูง เป็นต้น ในการส่งเสริมการทำนาลดต้นทุนครั้งนี้ ได้เปลี่ยนแผนในการดำเนินการอบรมเรื่องการทำนาลดต้นทุนแบบใหม่ให้ได้ผลคือ ประสานความร่วมมือไปยังเกษตรอำเภอเสนาและองค์การบริหารส่วนตำบลบางนมโค เพื่อที่จะทดลองทำเกษตรปลอดสารคัดเลือกผู้ที่สนใจมาเพียง 1 คนคือ นางพิมพ์ใจ ชูศาสตร์ เพื่อที่จะทดลองดูว่าการทำนาปลอดสารได้ผลดีอย่างไร เมื่อได้ผู้ที่สนใจในการทำนาปลอดสารมาแล้ว ก็ให้เกษตรอำเภอพาไปอบรมในที่ต่าง ๆ พาไปศึกษาดูงานในสถานที่ที่การทำนาปลอดสารได้สำเร็จ

เมื่อกลับมาจากการศึกษาดูงานและเข้าใจในกระบวนการการทำนาปลอดสารดีแล้ว ผู้ที่จะทดลองก็มีความสนใจที่มีการซื้อหนังสือมาอ่านเองบ้าง อบต. บางนมโค จะเป็นผู้ที่รับประกัน

ความเสี่ยงที่เกิดขึ้น หากการทำนาปลอดสารไม่สามารถลดต้นทุนได้ อบต. จะจ่ายเงินชดเชยให้ในจำนวน 15,000 บาท ทดลองการทำในนา 20 ไร่ พอทำจนเสร็จ เกษตรอำเภอก็จะมาเก็บข้อมูลตรวจสอบและการทำงานครั้งนี้ก็ถือว่าประสบความสำเร็จเพราะ ผู้ที่ทำนาปลอดสารสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ถึง 20,000 บาท ไม่ต้องใช้สารเคมีในการทำนา

ที่เริ่มทำก็เพราะ อบต. เขามาแนะนำเราก็มีความสนใจอยากทำอยู่แล้ว เพราะเท่าที่ทราบมันก็ดีและได้ประโยชน์หลาย ๆ ดีกับสุขภาพเราด้วย เริ่มแรกทาง อบต. ก็ให้การสนับสนุนทุกอย่าง มีการช่วยเหลือในเรื่องอุปกรณ์ ช่วยให้เราได้ไปศึกษาดูงาน และก็มีมารับประกันในเรื่องความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น ถ้านาเกิดล้มหรือว่าทำเกษตรปลอดสารแล้วไม่ได้ผล ทาง อบต. ก็รับประกันในเรื่องความเสี่ยงให้ 15,000 บาท เราก็ชอบอยู่แล้วในเรื่องการทำนาปลอดสาร ยิ่งมีการมาช่วยสนับสนุนให้เรายิ่งอยากจะทำมากขึ้น คือไม่กลัวกับการขาดทุนที่จะเกิดขึ้นตอนนี้ก็ทดลองทำไปตามระบบทำมาได้แล้ว ปี ก็เห็นว่าได้ผลดี คือผลผลิตได้เท่าเดิม แต่การลงทุนของเราน้อยกว่าเดิม ตอนนี้ก็เพิ่งเริ่มทดลองใช้คือตัวยาคิดเป็นยาฉีดป้องกันแมลง ช่วงที่ทำก็มีเกษตรอำเภอมาคอยดูแล ติดตามการทำงานของเราอยู่เรื่อย ๆ การทำหรือขั้นตอนในการใช้สารอะไรต่าง ๆ เราก็ได้รับความรู้จากการที่เขาพาไปอบรมและไปศึกษาดูงาน แล้วก็นำมาลองปฏิบัติที่บ้านของเราการลดต้นทุนคือ ในส่วนที่เราใช้ตัวยามาแมลงก็กลายเป็นว่าส่วนนั้นเราไม่ต้องจ่ายแล้ว ก็ถือได้ว่าช่วยลดต้นทุนของเราไปได้ทีเดียว ตอนนี้เราทำนาปลอดสารพิษเริ่มที่การใช้ยาป้องกันแมลงแบบสารชีวภาพก็ช่วยให้เราไม่ต้องห่วงในเรื่องของการดูแลสุขภาพ เพราะเมื่อก่อนเราใช้ยาฆ่าแมลงฉีดมาแมลงที่นาเรา แต่เราก็ไม่สามารถป้องกันสารที่เข้าสู่ร่างกายได้ ถึงแม้จะไม่แสดงออกว่ามีสารพิษต่าง ๆ เข้าสู่ร่างกายเรา แต่เรารู้ว่ามันมีพิษ ถ้าเราป้องกันไม่ดีก็จะเป็นอันตรายกับเราทุกครั้งที่มีการฉีดยา แต่เมื่อนำมาใช้สารชีวภาพทำให้เราสบายใจมากขึ้นไม่ต้องเป็นห่วงในเรื่องของสารที่เข้าสู่ร่างกาย สุขภาพจิต สุขภาพกายก็ดีตามมา (พิมพ์ใจ ชูศาสตร์, สัมภาษณ์)

เมื่อการทำงานครั้งแรกประสบความสำเร็จก็เหมือนการให้กำลังใจ เขาก็มั่นใจในการทำมากขึ้น หลังจากนั้นก็สามารถปล่อยให้มีการดำเนินการได้เองเพียงแค่ว่าหน่วยงานต่าง ๆ คอยดูอยู่ห่าง ๆ การทำเกษตรปลอดสารครั้งนี้เป็นตัวอย่างที่ดี ทำให้มีการขยายผลของการทำได้มากขึ้น ในระยะหลังที่ได้ทำไปแล้วก็ได้มีการค่อย ๆ ขยายเครือข่ายของผู้ที่สนใจทำนาปลอดสาร ได้มีผู้สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกในการทำมากขึ้น ซึ่งตอนนี้มีผู้ที่เข้าร่วมเครือข่ายการทำนาปลอดสารเพิ่มขึ้นมาอีก 9 คน ถ้าการทำนาปลอดสารขยายเพิ่มมากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดมาหลังจากการ

ทำนาที่ใช้สารเคมี ก็ลดลงตามไปด้วย การทำนาปลอดสารที่ช่วยลดปัญหาในเรื่องต่าง ๆ เป็นความคิดเชิงระบบ ไม่ใช่แค่ลดต้นทุนอย่างเดียวแต่มีผลดีต่อสุขภาพ ซึ่งกระบวนการที่ทำ จะมีหน่วยงานจากเกษตรอำเภอมาสังเกตความรู้ ทำให้เขาเห็นและมั่นใจมากขึ้น เขาเรียนรู้ ได้เห็นและตระหนัก มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เรื่องกระบวนการถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่นำพาความสำเร็จมาให้ชุมชน